

Воєвода Н.Р.

УДК [82.14:398.87] (477):81'04

ЧОМУ ІСНУЄ В МОВІ СЛЕНГ І ЖАРГОННА ЛЕКСИКА?

Актуальним явищем сьогодні є глибоке вивчення рідної мови, її норм та новоутворень, а також причин зниження рівня культури мови, засмічення її різними сленговими словами та запозиченнями.

Основна *мета* роботи полягає у дослідженні мови різних прошарків суспільства та історичних запозичень, що стали жаргонізмами. Поставлена мета передбачає вивчення походження сленгових конструкцій, аргю та нецензурних слів у мові різних соціальних груп; дослідження механізму переходу слів іншомовної лексики в українську мову; піднесення престижу знання рідної мови.

Лексичний склад нашої, як і будь-якої іншої, мови містить велику кількість сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Упродовж часу, коли наша мова перебувала під впливом тоталітарної системи, визнавався єдиний стандарт літературної мови. Проте існування різноманітних діалектизмів, сленгізмів доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається.

Василь Іванишин, український мовознавець наголошував: «Культура мовлення суспільства – це чи не найяскравіший показник стану його моральності, духовності, культури взагалі. Словесний бруд, що заповнює мовлення, наших громадян, мовленнєвий примітивізм, вульгарщина – тривожні симптоми духовного нездоров'я народу.» [3, с. 88].

Сленг доволі поширене явище, він є засобом спілкування у найрізноманітніших прошарках населення і сягає своїм корінням у сиву давнину. Адже і століття тому різні соціальні групи мали свій стиль мовлення, притаманний саме цій групі. Крім того, розповсюдженим видом сленгу є сленг професійний, що побутує у мовленні людей певного фаху чи роду заняття. У XVIII-XIX ст. на Полтавщині, де кобзарювання було досить поширеним явищем, сліпі бандуристи мали свій власний сленг, який називався «лебійською мовою» і був незрозумілий навколишнім, але при уважнішому розгляді бачимо, що його легко було вивчити, оскільки він ґрунтувався на певних закономірностях перекручування слів, хоча були й окремі сленгові новоутворення. Деякі номінації лебійської мови фігурують у сучасному молодіжному сленгу, зазнавши певних деформацій. Наприклад, поширене у молодіжному мовленні слово *лахати* (сміятися) пішло саме від мандрівників-лірників, навіть не змінивши значення: «дерти лаха» – сміятися. Слово *кльово* має таке саме коріння, і вимовлялось воно спершу «клево». Головний персонаж оповідання Г. Хоткевича «Сліпець» належить саме до даної соціальної групи й ось цитата: «Оце, – думаю, – кльово» (у значенні «добре»).

Які ж основні джерела сленгу ?

Пласт сленгової молодіжної лексики великою мірою становлять мовні новоутворення (неологізми), які формуються та змінюються разом зі змінами в суспільстві. За свідченням доктора філологічних наук Лесі Ставицької, «сучасний молодіжний сленг є ніби посередником між інтержаргоном та мовною практикою народу, розмовно-побутовою мовою широких верств населення, яка послугоувалась здатністю української мови до продукування стилістично знижених, іронічних, гротескних лексичних засобів, що в сучасних умовах демократизації стилів спілкування і виявляються адекватними жаргонним і сленговим номінаціям». Узагалі межа між розмовною мовою та сленгом була і є дуже рухливою, перехідною. Часто статус слова змінюється, і те, що, скажімо, у 60-х, 70-х, 80-х роках ХХ століття вважалося сленгом, тепер стало частиною повсякденного словника людей. Мова дуже чутлива до змін у політиці, ідеології, науці, духовній культурі, тому й сленг, як один із її складників, надзвичайно швидко зазнає змін. Так, сленг молоді 50-60-х рр. фактично незрозумілий сучасному молодому поколінню. Сленг кожної історичної епохи відображав риси часу. Сленг 60-х був наслідком підвищеного інтересу до наркотиків, популярної музики, постійної ейфорії. Сленг 70-х містив велику кількість епітетів, що стосувалися невдах: «wally», «nurd» тощо. У сленгу 80-х переважали слова, що стосувалися грошей та роботи. Єдиного і всеосяжного визначення сленгу немає і дотепер. Класифікувати сленг можна за різними ознаками. Наприклад, за *стилістичними ознаками* слова сленгу (жаргону), як було зазначено вище, можна поділити на звичайні, тобто нейтральні, та загрублі (нецензурна лексика).

Важливим чинником у творенні сленгових лексем є спорідненість інтересів осіб, які формують різновид цього ненормативного утворення. За цією ознакою лексичні одиниці молодіжного сленгу можна поділити на такі, що вживаються у середовищі людей, що мають справу з комп'ютерами.

У даному колі найчастіше використовуються жаргонні слова англомовного походження. Це викликано насамперед тим, що англійська є мовою комп'ютерних технологій. У процесі роботи з комп'ютерною технікою деякі слова перейшли до української розмовної лексики. Так, у даній сфері можна почути слова: *апгрейд* (поліпшення, модернізація комп'ютера), *клава* (клавіатура), *масдай* (скрайній ступінь невдоволення), *сидюк* (дисковод та диски CD-ROM), *юзер* (користувач).

Свої сленгові новотвори мають люди, які *цікавляться автомобілями*.

Найпоширенішими лексемами цієї групи є назви різноманітних автомобільних деталей та іншого обладнання: *бублик*, *баранка* (кермо), *тачка* (автомобіль), *резина*, *скати* (шини) тощо;

– у середовищі підлітків, які *захоплюються музикою*, часто вживають такі слова: *вертушка* (CD-програвач), *кухня* (установка ударних інструментів) *саундтрек* (мелодія, що супроводжує відеофільм), *сингл* (CD з меншою, ніж на альбомі кількістю пісень), *солянка* (збірний концерт).

Спеціальні молодіжні жаргони.

Молодіжний сленг є неоднаковим відповідно до спілкування. Кожне з таких середовищ має свої відмінності і сленг озвучує реалії життя саме у цьому оточенні.

Наприклад, у *студентському* середовищі побутують такі лексичні одиниці: бомба (готова відповідь – шпарталка), *валити* (задавати додаткові запитання), *вдупився* (зрозумів), *волокти* (бути в курсі подій, розуміти), *втикати* (думати про що – небудь), *гнати* (обманювати, говорити неправду), *гуртак* (гуртожиток), *друшляти* (прогулювати пари), *жерсть* (несподіваність і складність ситуації), *зашуганий* (зляканий і заляканий чоловік), *кіпши* (зачіска), клубитися (збиратися у нічних клубах), *лента* (лекція), *стіпуха* (стипендія), *шара* (везіння у здачі екзамену), *тусняк* (тусівка, збори), фіолетово (байдуже), тощо.

Окремим видом жаргонної лексики є *кримінальний сленг*, що вживається у відповідному середовищі, хоча завойовує позиції у розмовно-побутовому мовленні інших суспільних верств. Тут часто трапляються такі лексеми як: *бивень* (розумово відстала людина), *дядя* (начальник тюрми), *дока* (знаюча людина), *квасити* (пити спиртне), *качок* (масивна людина) та ін.

Проте, якщо вищеназвані сленги вживаються лише у конкретному середовищі, то слова, що належать до *інтержаргону*, є загальноживаними. До таких лексем можна зачислити: *бомж* (рос. аббревіатура «без определенного места жительства»), *малахольний* (ненормальний), *лимон* (мільйон грошових одиниць), *поїхати* (збожеволіти), *стріляти* (просити), халява (отриматидаремно).

Отже, як бачимо, сленг – явище дуже поширене і за певними ознаками його можна класифікувати.

Сленгові слова та вирази, які вживають підлітки є досить різноманітними і відмінними у різних групах людей. Наприклад, лексему «розуміти» в одній компанії звикли замінювати словом *шарити*, а в іншій – *розчехлятися*. Так само існують певні слова та вирази, які притаманні тільки певній групі підлітків. Наприклад, для вираження здивування одні використовують слова «*я в шоке*», для інших більш характерними є слова «*я холодний*», «*я в трансі*», «*ти що гоніш?*» і навіть «*хай мене покрасять*».

Така різноманітність викликана насамперед тим, що підлітки прагнуть вирізнитися не лише як окрема суспільна група, але і як особистості; у даному випадку це відбувається за допомогою мовно - виражальних засобів. Через це багато підлітків намагаються ще більше урізноманітнити своє мовлення власними новотворами.

Як бачимо, у молодіжному середовищі сленг посідає помітне місце як засіб виділення індивіда із маси і спосіб вербального (мовного) спілкування.

Лексеми утворюються під впливом найрізноманітніших факторів, серед яких особливо виділяються: кримінальний жаргон, інтержаргон, власна інтерпретація серед молоді деяких термінів, зокрема медичних, тощо.

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозуміти досить легко. Так, наприклад, не становить труднощів пояснення таких слів як *зубр* (людина, яка присвячує забагато часу навчанню), це слово, вочевидь, пішло від дієслова *зубрити* (вчити напам'ять); подібна ситуація в словах *парохід* (той, хто відвідує пари) та *парозуль* (той, хто пропускає заняття) що складаються з двох основ *пара* та *ходитьи* (в першому випадку) і *гуляти* (в другому); *гуртак* (гуртожиток) та інші. Цікавим є походження слова *кентавр* – підлабузник. Подібні слова є досить поширеними і завойовують позиції, через те, що мають яскраво виражене іронічне забарвлення, а це притягує молодь, адже володіти добрим почуттям гумору – це «модно», «класно» і «хіпово». Власне, почуття гумору допомагає підліткові виділитися з загалу та підкреслити свою особистість.

Вплив іноземних мов на молодіжний сленг як фактор сучасних неологізмів та сленгових конструкцій.

Англійська мова все більше й більше входить у наше життя і просто не може оминати таке явище, як молодіжний сленг, впливаючи на формування нових лексем. Проте, слід зазначити, що вплив англійської на молодіжну субмову є закономірним явищем. Як зазначив академік Д.С. Лихачов у своїй праці «Арготичні слова професійного мовлення», аналогічно у колишніх німецьких, англійських, російських жаргонах домінуючий вплив мали циганська мова та ідиш [7, с.15]. Так сленговий вираз «халява» (одержане задарма) із мови ідиш має історичну основу. На ідиш «*халяв*» - означає *молоко*. Релігійні господині не доїли молоко у п'ятницю ввечері, бо в цей час приходила у дім субота-шабат, (мир, спокій) і в хаті молилися, запальовали свічки та вечеряли з келихом вина, дякуючи Всевишньому за спокій і мир. Сусіди, що не сповідували віру та були іншої національності, могли прийти та подійти козу, а молоко забрати собі і не платити за нього. Цікаво й те, що на ідиш слово «*мосер*» – означає доносчик у поліцейських погонах, нехороша людина. У російській мові закріпилося слово «*мусор*» при назві міліціонера з нехорошими намірами.

Лексеми, що утворились від англійських слів, є результатом їх невдалої інтерпретації. Наприклад, згадуване *гьорла* (дівчина), що пішло від перекрученого англійського *girl* (дівчина); у стосунку до слова *хауз* (у значенні дім, будинок. Слово *крейзі* (божевільний), яке досить часто трапляється у мовленні сучасної молоді, є прямим запозиченням із англійської *crazy* зі збереженням значення. Подібно утворились слова: *спікати* (англ. *speak*) – говорити, *бер* (англ. *bag*) – сумка, *парті* (*party*) – вечірка, *мані* (*money*) – гроші, *ніпли* (*people*) – люди, *месаж* (*message*) – повідомлення та ін.

Отож слово *шутер* (гра-стрілялка) бере початок від англійського *shoot* – стріляти; лексема *квакати* (грати в комп'ютерну гру *Quake*) пішла від назви гри; англійське дієслово *crack* (розколювати) стає дієсловом *крекнути*, а *hack* (розбивати) – *хакнути*. Під впливом народної етимології програми для зламування отримали жартівливу назву *крякали*.

Можна виявити і німецькі запозичення: *аусвайс* – посвідчення, *ахтунг* – увага, *воуум* – чому, *вассер* – вода; арабізми: *кайф* – задоволення, *кайфувати* – насолоджуватись.

Нових значень в цьому жаргоні набули багато українських дієслів, наприклад, *зависнути* (припинити відповідати на команди); *перекачати, злити* (переписати інформацію).

Велику популярність у комп'ютерному жаргоні мають усічені слова. Це частково зумовлено енергійністю користувачів, їхнім прагненням укластися з повідомленням у можливо менший відрізок часу, певною мірою це викликано прагненням залишитися незрозумілим для непосвячених тощо. З цією метою утворилися слова: *Нет* (замість Інтернет), *комп* (замість комп'ютер), *проги* (програми), *вінди* (програма Windows), *мама* (материнська плата), *клава* (клавіатура), *трек*(пісня). Тут використовуються ті самі суфікси для утворення нових слів, що відображають ставлення мовця до того, що вони позначають: *відюха* (суфікс -ух(a) залежно від ситуації надає експресію згрубілости, зневаги або іронії).

Український комп'ютерний сленг через свою молодість ще не сформувався, тому більшість слів у ньому має багато варіантів вимови та написання: *дурдос, дирдос* – операційна система DR-DOS; *вегеа, вежеа, вагон* – відеоадаптер VGA; *глючити, глюкати* – працювати з помилками. Зазвичай вимова слова відповідає або англійському прочитанню, або його українській транслітерації. Отже, розглянувши деякі особливості.

Але все ж у молодіжній субмові є чимала кількість власне українських сленгізмів: *дискотопалка* – дискотека, *лягти в кроватку* – покінчити життя самогубством, *скинься в тубик* – там воно і прохолодно – поведься тихіше, *дріт* – телефон, «*мавна*», «*жаба*», «*кракозьябра*» – комп'ютерний значок @, *гальмо* – людина, яка повільно реагує на все (поряд з цим словом вживається і суто російське «тормоз» з тим самим значенням), *тусівка* – компанія (аналогічно до російськомовного «тусовка»); останні два слова, як бачимо, є перекладом сленгових номінацій з російської на українську мову зі збереженням змісту.

Сьогодні дуже розповсюджений молодіжний комп'ютерний сленг, і молодь не має можливості для повноцінного спілкування. Тому поширеною формою стало спілкування в Інтернеті, яке відбувається між власниками комп'ютерів. Особливе місце тут посідає комп'ютерний сленг, в основі якого лежать скорочення слів, незнання правил орфографії мови, своєрідне написання деяких слів навмисно з помилками. Наприклад: *позитифф*, що таке (замість що таке), *либа*, *смайлик* (посмішка), «*хз*» (хто його знає).

Однією з цікавих особливостей молодіжного сленгу є зміна значення лексем літературної мови, що додає мовленню іронічного забарвлення. Наприклад, *базар* у літературній мові – торгівля на відкритому місці, у молодіжному мовленні це слово має значення *розмова*; а такі дієслова як: *заплювуватись, грузити, кінчатися, стріляти, висіти, наїжджати, доганяти та іменник солянка* мають цілком розбіжне значення у літературній та сленговій мовах.

Ще один із прийомів, що застосовуються у молодіжному мовленні – це заміна слів їх семантичними синонімами, тобто такими, що мають не зовсім доречний смисловий відтінок. Наприклад, замість словосполучення: «*іди сюди*» вживається: «*мандруй сюди*», «*мігруй сюди*», «*крокуй сюди*» тощо.

Молодіжному мовленню також властива велика кількість вставних слів, що передають емоції розповідача *бляха-муха, блін, йо-ма-йо, пепець, капец та ін.* Семантика цих слів зрозуміла лише при усному мовленні і виражається тільки за допомогою інтонації.

Активно використовуються суфікси заниженої емоційної маркованості, такі як: *-ха* – *депресуха, класуха*, *-юк* – *сидюк*, *-ло* – *файло, хавало, хлебало*.

Особисто я вважаю що будь-яка мова має в собі нецензурну лексику і не може без цього існувати. Більший попит на використання нецензурної лексики ще у давнину належав прошаркам суспільства, котрі мали високу посаду або ж окремим людям із соціальних низів та тим, які мали кримінальне минуле.

Зараз нецензурну лексику ми можемо почути будь-де, на кожному кроці.

Висока мовленнєва культура показує рівень загальної культури людини, багатство її духовного світу. У виворених протягом віків різноманітних формах буття української мови зберігаються історична пам'ять і досвід нації, глибинні витoki її світоглядних і моральних цінностей, віддзеркалюються національні традиції і звичаї, тобто ознаки, що притаманні саме цій спільноті та є унікальними складовими національної ідентичності. Обов'язок кожного з нас турбуватися про долю мови, збагачувати та вдосконалювати її вивчення.

Переконана, що мова може зникнути не тому, що чужинці її не вивчають, а тому що свої більше не вживають її.

Джерела та література:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Знання, 1980. – 345 с.
2. Білодід І. К. Мова і ідеологічна боротьба / І. К. Білодід // Вибрані праці: в 3 т. – К.: Наукова думка, 1986.
3. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 218 с.
4. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт; [пер. с нем.]. – М.: Эксмо, 1985. – 185 с.
5. Жельвис В. Й. Инвестиивная стратегия как национально-специфическая характеристика / В. Й. Жельвис // Этнопсихоллингвистика / отв. ред. Ю. А. Сорокин. – М.: Просвещение, 1997. – 304 с.
6. Качуровський І. Основи аналізу мовних норм / І. Качуровський. – Ніжин, 1994. – 112 с.
7. Лихачёв Д. С. Черты первобытного примитивизма воровской речи / Д. С. Лихачёв // Словарь тюремно-лагерно-блатного жаргона (речевой и графический портрет советской тюрьмы) / авт.-сост.: Д. С. Балдаев, В. К. Белко, И. М. Исупов. – М.: Просвещение, 1992. – 446 с.
8. Рабінович Я. Й. На зламі віків. До 1000-річчя проживання євреїв в Україні / Я. Й. Рабінович. – К., 1998.

9. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. / Радевич-Винницький Я. – К. : Знання, 2001. – 292 с.
10. Словарь украинского языка / ред. Б. Д. Гринченко. – К. : Знання, 1996. – Т. 1-4.
11. Струганець Л. Культуромовна діяльність учителя (Соціолінгвістичний аспект) / Л. Струганець // Дивослово. – 1997. – № 11.
12. Сучасна українська літературна мова / за ред. акад. АН УРСР І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1965-1973. – Т. 1-5.